

Idræt i rum og tid

Internationalt idrætssociologisk seminar i Wien

af Henning Eichberg

Hvilken status har idrætssociologien - internationalt set - i begyndelsen af halvfemserne? Et velorganiseret seminar under International Committee for Sociology of Sport i Wien den 29. juni - 4. juli 1993 om „Sport in Space and Time“, tilrettelagt af institutterne for sociologi og for sportsvidenskab på Wiens universitet, viste både lyst og gråt.

Idrætssociologien har problemer med sine gamle paradigmer og metoder. Alene sektionsoverskrifterne anskueliggjorde dette: „Social groups and the use of space and time“ hed den ene - men emnet var faktisk noget andet: idrættens økologi. „Space, time and individual development“ hed en anden - men faktisk drejede det sig om idrættens kønspolitik.

Det virker typisk, at *økologi* og det *kønspolitiske* stadigvæk ikke har et selvstændigt sted i den sociologiske mainstreams kategoriapparat, men må findes skjult under næppe brugelige eller ligefrem forkerte stikord som „sociale grupper“ eller „individual udvikling“. Denne ubevægelighed genfindes i det idrætssociologiske metodeapparat, som stadigvæk for en stor dels vedkommende består af primitive kvantificeringer (alder, køn, mening om et eller andet ...) og tabeller med mere og mere udviklede statistiske beregninger. Men hvor inputtet består af kedelige spørgsmål, kan ingen matematisk procedure gøre resultaterne mere relevante eller andet end ideologisk forprogramerede. Koreanske studier havnede f.eks. ved det resultat, at hvis man dyrker aerobics i firmaer, så stiger produktiviteten med arbejdsglæden. Har vi ikke hørt det fra sociologi af den sovjetiske type, før den brød sammen i 1980'erne? Og hvad skal vi med det? Hvis nu arbejdsglæden ville stige, men produktiviteten falde, hvad

ville det så betyde for konklusionerne, spurgte en amerikansk sociolog i Wien ironisk.

Den koreanske kollega smilede og forblev tavs.

Men metoden kører og kører - især i Den tredje verden og delvist fornyet i Østeuropa under den nye vestlige besættelse. Amerikas prestige som sejrherre i den kolde krig bevirker, at den kvantitative metodes enerådighed, som har væsentlige historiske rødder i Amerika, mange steder slår igennem. Metoderne er åbenbart ikke et hjælpemiddel til at erhverve sig viden som sådan, men et ritual, som en samfundsmæssig mainstream viser sin prestige med. Den er ikke så meget forskningsrelateret, men snarere et hegemonialt repræsentationsmønster - og dermed også en vidensforhindring.

Derfor er det opsigtsvækkende, at så mange andre metoder alligevel blomstrer - og det var dem, der satte gang i diskussionerne på Wien-konferencen. Navnkundige sociologer fra den kvantitative fløj eller dens omegn havde i deres indlæg praktisk taget droppet tabelsociologien - Reinhard Bacheleitner fra Salzburg, Kurt Weis fra München, Klaus Heinemann fra Hamborg, Gyöngyi Földesi fra Budapest. I stedet reflekterede de hhv. økologi, den subjektive tid, tidens økonomiske rationalitet og autobiografien. Især mainstream'ets klassiske hold, amerikanerne, havde næsten ingen tabellogik tilbage. Kun den amerikansk-vesttyske sportsociologs grand old man Günther Lüschen viste ihærdig og stolt sine målereduktionistiske statistikker frem, ganske vist uden nævneværdige indholdsmæssige resultater, men på højt matematisk niveau. Hans mere originale bemærkninger - om idræt og sundhed - kom ikke fra det statistiske.

Autobiografi og den økonomiske tid

Positivt set, var i Wien på metodeplanet især to tidsrelaterede bidrag interessante: om autobiografien og om den økonomiske tid.

Gyöngyi Szabo Földesi fra Ungarn fremlagde en større pilotundersøgelse, der skitserede en tilgang til idrætssociologien gennem autobiografier. En veldokumenteret literaturoversigt med og fra århundredets begyndelse viste, at sociologien ud fra sin forskningslogik trænger til biografiens mere komplekse materialer i stedet for abstrakte tal. Ganske vist indskrænkede Földesis ungariske studie sig til olympiske atleters biografier, skrevet i 1980'erne før den østeuropæiske revolution, og deres politiske udtalelser hhv. fortællelser samt de politisk-institutionelle rammer. Men det åbner jo principielt op for autobiografiske studier af „almindelige“ idrætsfolk og - et skridt videre - for kropsbiografier af mennesker med eller uden sport. Et temahæfte af International Review for the Sociology of Sport om „narrative sociology“ med biografiske og autobiografiske analyser fra Finland og Danmark er under foreberedelse (nr.1/94).

En af disse unge narrative sociologer, Soile Veijola, var også tilstede i Wien. Hendes tekst om kønnenes kroppe i „Bodyguard“ og „Terminator“ gemte på raffineret vis den autobiografiske erfaring i et litterært og meta-litterært spil. Udviklingerne er således åbnet mod en sociologisk-poetisk diskurs - fiction science som poesi af en anden orden.

Andre, næppe mindre udfordrende pointer kom frem i en slags stridssamtale, som konfronterede det „hårde“ økonomiske tidsbegreb med det „bløde“ sociologiske. Tid i økonomien består af 24 timer, dette var udgangspunktet for Klaus Heinemann. Der er altid et „rationelt valg“: at bruge tiden til det ene eller det andet. Og dette kan måles. Thi tiden har et lineært parameter - sekunder, minutter, timer ...- ligesom penge. „Time is money.“ - Nej, svarede Heinemanns medarbejder, Manfred Schubert fra Hamborg Universitets institut for sociologi. Ti-

den er yderst forskellig alt efter social brug, fremtidsperspektiver, intensitet etc. Hvad er min (fri-)tid værd midt om natten, når alle venner sover? Tiden kan ikke kun måles i urtekniske enheder, og det såkaldte rationelle valg er en tom formel for en mangfoldighed af rationaliteter. „Time is life“ - tid er liv.

Hvad betyder sådanne kritikpunkter og udkast for idrætssociologiens indhold? Her var især tre temaområder bemærkelsesværdige: det økologiske spørgsmål, det nationale spørgsmål og idrættens filosofiske dimensioner.

Økologi

Idrættens rum - dette betyder idag ikke mindst refleksion over bevægelseskulturens økologiske virkninger. Østrigske sociologer, Otmar Weiss o.a., belyste skiturismens ødelæggelse af alpelandskaberne - og samtidig det mediestøttede identitetsarbejde, der fremstiller homo austriacus (det østrigske menneske) som et væsen på ski midt i et uberørt snelandskab. Kazunori Matsumura fra Tsukuba Universitet dokumenterede detaljeret og kritisk, hvordan japanske politiske initiativer for at hjælpe afbefolkede regioner og deres døende landbrug gennem en satsning på sportsturismen - ski, hotel, golf -, slog fejl og fik uheldige økologiske konsekvenser. Fra canadisk (Peter Donnelly) og finsk side (Anu Oittinen) blev opmærksomheden rettet mod naturens tilgængelighed. Den skandinaviske „hvermandsret“ viste sig kulturel unik, sammenholdt med privatejendommens primat i det angelsaksiske, dog også som model og politisk udfordring.

Der eksisterer imidlertid også modsigelser mellem den „grønne“ idrætsven og den „grønne“ miljøforkæmper, det gjorde Bart Vanreusel fra Leuven opmærksom på ved hjælp af flamske materialer om vandsport. Han tog ovenikøbet initiativ til at danne et internationalt idrætssociologisk netværk for økologisk forskning. Mange forskere meldte sig.

På et mere teoretisk-litterært plan be fandt den engelske sportsgeograf John Bale sig. Han sammenlignede sport og teater hhv.

landskab og teater for at komme nærmere ind på de komplekse forhold mellem præstation og repræsentation, mellem aktør og tilskuer, - med Michel Foucaults kritiske perspektiv om „fængselsarkipelet“ i baghovedet. Nogle tendenser peger mod en intensiveret (selv-)tvang med afkoblingen af stillesiddende tilskuere overfor de skuespillende atleter, f.eks. i all-seater fodboldstadioner og i tv-sporten. Det ligger i forlængelse af modernitetens borgerlige, ortodokse teaterkonfiguration. Andre tendenser bevæger sig derimod hen mod en ny karnevalisme, der opløser arbejdsdelingen mellem atlet og tilskuer - en transmoderne tendens?

Revolution og folkelig nationalisering

Det nationale spørgsmål var det andet af seminarets varme emner. Europa har siden 1989 oplevet en bølge af nationale revolutioner og folkelige afkoblinger - idrætten inklusive -, og hvad gør idrætssociologien ud af det? Den viste et flertydigt billede. Fra østeuropæisk side, hvor man kunne have forventet de mest kvalificerede indlæg, var der stor, højtråbende tavshed om emnet. Nogle forskere kombinerede intetsigende tabeller med hygiejnisk-pædagogiske forventninger om idrættens velgørenhed - en bleg skygge fra fortiden. Polske deltagere flygtede til åndshistorisk fjerne etiske overvejelser. Den ene prøvede at rekonstruere de antik-olympiske „værdier“ og fremhævede den „ægte“ olympisme overfor utilitarismen. En anden holdt sig mere til de kristne „værdier“ og påberåbte sig den „ægte“ bibelske sportsforståelse overfor den hellenistiske kropsfjendtlighed. Intet kunne gå mere forbi de aktuelle modsigelser og konflikterfaringer end denne historiske skyggebokning - som jo alligevel blev til en indirekte kommentar til revolutionerne.

(Sidebemærkning: ICSS-seminaret hædrede festligt den østeuropæiske og internationale idrætssociologis grand old man Andrzej Wohl fra Warszawa, som, over 80 år ung, er et levende monument på både den ældre - marxistiske - sportssociologi og den nyeste omvæltning. Da forsamlingen

klappede hjerteligt for den værdige „gamle stalinist“, gik en varm strøm gennem salen - men hvor fører det hen, intellektuelt set?)

Der var altså noget, som - fra den østeuropæiske side - snarere pegede mod devolution end revolution i det samfundsmæssige og det nationale. Eller - hvis man tager forskningens „uskyldige“ sprog bogstaveligt - endog mod kontrarevolutionen?

De relevante indlæg om idrætten og det folkelige hhv. nationale spørgsmål kom derimod fra Vest, overraskende nok fra det angelsaksiske. Joe Maguire fra Loughborough (England) tegnede et levende billede - illustreret med mange karikaturer - af cricket-„krigen“ mellem England og Australien i 1992. Her viste sig pludselig et gammelt koloniriges identitetsforstyrrelse: globalisering eller lokalisering?

Med lignende stikord genfortalte John Hargreaves fra London den katalanske „war of flags“ ved de Olympiske Lege i Barcelona 1992. Gennem det olympiske spetakel med al dets globalitet markerede det katalanske folk sin selvstændighed, skarpt vendt imod Franco-diktaturens udryddelsesforsøg, men også imod den nye spanske stats monarkisk-socialdemokratiske „integrations“-politik: katalansk sprog, katalansk folkløse, Katalaniens navn og repræsentation og igen og igen katalanske flag og farver. Olympismen har i Barcelona åbnet en ventil, så etnonationalismens varme åndedræt slog igen mod den statslige homogenisering. Globalisering og etnonationalisering - en dialektisk sammenhæng og spring.

John Hargreaves' levende fortælling, som han illustrerede med fotos og filmklip, oversteg om ca. det tredobbelte den tilladte taletid, og der var kun en enkelt tysker, der protesterede. Det var gribende at opleve den på internationalt plan nok mest markerede ortodoks-marxistiske sportssociolog med varmt hjerte beskrive et folks kamp for national synliggørelse. Begivenheden, som afsluttede seminaret, var i sig selv et dokument vedr. den revolutionære omvæltning. Det nationale spørgsmål stiller sig ikke kun på en ny måde i Østeuropa. Dets teoretiske signifikans forblev imidlertid også her et åbent spørgsmål. Har alt det været forkert, som man før har sagt om nationalis-

mens lovmæssige forsvinden på fremskridtets glade vej til de store enheder?

Imod tingsliggørelsen

De nye erfaringer vedr. det økologiske og det globale/etnonationale/regionale viser, at det sociale rum ikke kan beskrives uden om tidens spring og forandringer, „fremskridtets“ krise og det nye „her og nu“. Er altså rum og tid ikke de faste kategorier, som vi kendte (eller troede at kende) fra naturvidenskaberne? Hvad er rum og tid for noget set i sociologisk belysning? Giver det overhovedet nogen mening at adskille dem analytisk og behandle dem hver for sig, her ud fra (stopurets, løbesportens) sekundmåling og der ud fra (målebåndets, højdespringets) centimeterlogik? Eller kan det være netop idrætten, bevægelseskulturen i sin mangfoldighed, der åbner for en forståelse af tidernes og rumstrukturernes mangfoldighed, flertydighed og sammenhæng?

Eric Dunning havde åbnet Wien-seminaret med et stort, Norbert-Elias-inspireret angreb imod rum- og tidsbegrebernes „reificering“, deres tingsliggørelse. Henning Eichberg, Otto Penz fra Wien, Kurt Weis fra

München og Michèle Metoudi fra Paris fulgte op. „Tid er ingen sag, men en relatering af forskellige ting eller begivenheder.“ Tid er intensitet, tomrum, fremtid, fremskridt og nedgang, nedgang og fremdrift, stress, rytme, brud, eksplosion, højtid og lavtid, repetition, retning, retninger, fortid, fortider, konflikt mellem kedelighed og spænding, mellem før og nu, mellem din tid og min tid ... og ikke mindst situation: her og nu, fest og begivenhed. Tiden kan tænkes som en bold, der springer. Den ene tid som den éndimensionale linie, det ene rum som container - sportens praktiske selvfølgeligheder - hører moderniteten til, og dermed fortiden. Ved at tænke rum og tid ind i idrættens erfaringer havner sociologien hjemme, hvor den engang har haft sit udgangspunkt: i filosofien.

Hvis tid og rum ikke „er“ der, men konstrueres løbende i samfundsmæssige processer, så stiller de klassiske filosofiske spørgsmål sig på et nyt historisk niveau: Når bolden springer - og „vi er bolden“ -, hvad er så rum, hvad er tid, og hvem er vi selv i grunden? Til hvilket behov vil vi vide, hvad kan vi vide, og hvor går vores videns indbyggede og socialt udformede grænser?